

Bolesław Cieślak

"Recepcja reformy trydenckiej w diecezji włocławskiej w świetle ustawodawstwa synodalnego",
Janusz Gręźlikowski, Włocławek
2000 : [recenzja]

Studia Włocławskie 4, 444-446

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W ostatniej części książki autor przedstawia koncepcje wychowania religijnego, które są prezentowane przez różne nurty katechetyczne. Z opublikowanej treści poznajemy, jak rozumiano wychowanie w katechezie dydaktycznej, kerygmatycznej, antropologicznej oraz integralnej. Ta część zapoznaje także z poglądami różnych przedstawicieli omawianych nurtów. Autor usiłuje także ukazać, jak poszczególne nurty zakorzeniły się w katechezie polskiej.

Omawiana publikacja stanowi cenny wkład w rozwój pedagogiki religijnej w Polsce. Jest ona syntezą wielu badań prowadzonych nad przemianami religijności młodzieży. Szczególnie istotna jest tu refleksja nad rozumieniem samego wychowania i jego celu. To zagadnienie zostało ukazane z punktu widzenia wychowania katolickiego. Ujmuje ono tę problematykę w jej rozwoju historycznym. Zapoznaje nas także z bogatą refleksją naukową na ten temat opublikowaną w języku polskim i językach obcych. Uwzględnia się też w tej pracy refleksję ekumeniczną.

Takie ujęcie tematyki jest bardzo ważne dla obecnej praktyki wychowawczej. W okresie pluralizacji życia, której towarzyszy często zagubienie młodzieży w świecie wartości i zagubienie pośród celów życia, ta pozycja może stanowić cenną pomoc dla wszystkich pedagogów w Polsce. Dzięki niej mogą oni bardziej precyzyjnie widzieć własną działalność wychowawczą i lepiej umiejscowić ją w szerokim kontekście wpływów wychowawczych. Może też być pomocna wielu duszpasterzom, zwłaszcza duszpasterzom młodzieży, zmagającym się z trudnymi problemami wychowania religijnego.

Omawiane dzieło może przyczynić się do kształtowania świadomości szerokiego kręgu czytelników. Może przyczynić się do umacniania przekonania o potrzebie współdziałania wychowania religijnego z całym wychowaniem. Analiza dokumentów Kościoła pozwoliła autorowi stwierdzić, że wychowanie w świadomości Kościoła łączy się ściśle z nauczaniem. W tym zakresie refleksja Kościoła jest zbieżna z koncepcją edukacji realizowaną w obecnej szkole. Stąd też ta publikacja stwarza szansę zrozumienia konieczności współdziałania Kościoła i szkoły w zakresie wychowania. Może więc ona inspirować do zbliżenia pracy wychowawczej katechetów i wychowawców w szkole.

ks. Kazimierz Skoczylas

Ks. Janusz Gręźlikowski, *Recepcja reformy trydenckiej w diecezji wrocławskiej w świetle ustawodawstwa synodalnego*, Włocławek 2000, 463 s.

Zagadnienie przejścia reformy trydenckiej na grunt Kościoła w Polsce w ogólności, a na grunt polskiego ustawodawstwa synodalnego w szczególności, poruszane było już w wielu publikacjach zarówno dawniej jak i w ostatnich latach. Nie dokonano jednak tego w tak obszernym zakresie i tak gruntownie, jak to uczynił ks. Janusz Gręźlikowski w swojej pracy habilitacyjnej.

Rozległa materia badań jest przedstawiona w dwóch płaszczyznach: ogólnokościelnej reformy trydenckiej oraz przeniesienia tejże reformy na grunt jednego z Kościołów partykularnych w Polsce, konkretnie na grunt diecezji wrocławskiej.

Autor dzieli pracę na trzy części, a poszczególne części na rozdziały, których jest w sumie dziewięć. Po *Spisie treści*, *Wykazie skrótów*, dość obszernym *Wstępie*, bardzo bogatej *Bibliografii* następuje pierwsza część (*Sobór Trydencki wezwaniem do reformy i odnowy Kościoła*), w której czytelnik otrzymuje w trzech rozdziałach naświetlenia takich zagadnień, jak: *Główne założenia reformy Soboru Trydenckiego* (pierwszy rozdział), *Przyjęcie uchwał trydenckich w Polsce* (drugi rozdział), *Potrydenckie synody wrocławskie* (trzeci rozdział). Ten ostatni rozdział, najobszerniejszy w tej części, dotyczy już tematyki potrydenckich synodów wrocławskich. Autor przedkłada w nim, po przedstawieniu krótkiej historii diecezji wrocławskiej oraz szerszego opisu jej organizacji w okresie od połowy XVI do połowy XVII w., chronologiczny wykaz synodów, które przeszczepiały reformę trydencką na teren diecezji wrocławskiej, noszącej wówczas nazwę kujawsko-pomorskiej. Tych synodów było dwadzieścia, z których jednaście miało zasięg ogólnodiecezjalny, a dziewięć zasięg cząstkowy, tzn. odbyły się na terenie diecezji wrocławskiej, lecz były adresowane do niektórych jej archidiaconatów, przeważnie do archidiaconatu pomorskiego (osiem), gdzie zaznaczała się ekspansja protestantyzmu i potrzeby reformy trydenckiej były bardziej naglące.

W części drugiej pracy (*Dekrety trydenckie jako wiodące źródło synodów wrocławskich*) Autor przedstawia dwa zagadnienia. W rozdziale pierwszym określa i charakteryzuje redakcję statutów synodalnych w diecezji wrocławskiej, zajmujących się recepcją trydenckiej reformy. Wskazuje więc na integralne lub częściowe zachowanie się tych statutów do naszych czasów, na ich krytyczne opracowanie w nauce lub też wciąż archiwalny charakter. W drugim rozdziale Autor naświetla sam sposób wykorzystania przez wymienione synody ich głównego źródła, to jest dekretów trydenckich oraz innych źródeł, jak: Pismo Święte, Katechizm Rzymski, dekrety Stolicy Apostolskiej, powszechne ustawodawstwo kościelne, statuty polskich synodów prowincjalnych.

Część trzecia rozprawy (*Nurt trydencki w ustawodawstwie synodów wrocławskich*), najobszerniejsza, bo licząca 200 stron, jest już bezpośrednią odpowiedzią na postawiony w niej temat. Autor przedstawia w tej części konkretne zakresy organizacji oraz życia kościelnego, na których wrocławskie synody przeszczepiały trydencką odnowicielską reformę. Są tu więc omówione, w czterech rozdziałach, następujące doniosłe dziedziny. Na pierwszym miejscu jest przedstawiona obrona wiary katolickiej przed szerzącym się protestantyzmem. Jest więc mowa o obowiązku częstego wyznawania wiary przez duchownych pełniących urzędy kościelne, o aktywnym nauczaniu tej wiary, rozwijaniu szkolnictwa parafialnego, odpowiednio klarownej postawy wobec innowierców, akceptacji tylko takich nauczycieli, którzy posiadają upoważnienie władzy kościelnej.

Drugi rozdział jest poświęcony ożywieniu życia sakramentalnego oraz innych form kultu Bożego. Synody wrocławskie, za Soborem Trydenckim, traktowały o wszystkich siedmiu sakramentach, najobszerniej zaś o chrzcie, Eucharystii i małżeństwie.

W trzecim rozdziale jest omówiona reforma dyscypliny duchowieństwa oraz karność kapłańska i zakonna. Synody wrocławskie wydały liczne zarządzenia

nawiązujące do trydenckich zakazów kumulacji beneficjów, do obowiązku rezydencji beneficjentów, zakazu przyjmowaniu stanowisk kościelnych poza nadaniem ich przez kompetentną władzę kościelną, do pełnej wierności celibatowi, czystości i pobożności kapłańskiej, do odrodzenia życia zakonnego w oparciu o rady ewangeliczne oraz włączanie się zakonników w podporządkowane władzy biskupa uprawianie duszpasterstwa. W tym rozdziale jest przedstawiona również odnowa działalności struktur diecezjalnych. Potrydenckie synody ostryżyły system funkcjonowania oficjała, wikariusza generalnego, archidiakona, dziekana, egzaminatorów synodalnych, kapituł. Chodziło tu zwłaszcza o większą troskę urzędów w odniesieniu do niższego duchowieństwa, by je mianowicie należycie wizytować, by je gromadzić na kongregacjach dekanalnych, by je należycie egzaminować przed dopuszczeniem do święceń oraz na stanowiska kościelne, by je odpowiednio formować duchowo.

Ustanowienie oraz zarys organizacyjny i podstawy ekonomiczne seminariów duchownych – to ostatni paragraf tego rozdziału. To jedno z donioślejszych postanowień Soboru Trydenckiego, mianowicie o tworzeniu seminariów duchownych dla formacji kandydatów do stanu duchownego, zrealizowane było jako pierwsze na ziemiach tzw. rdzennej Polski, właśnie w diecezji wrocławskiej na synodzie biskupa Stanisława Karnkowskiego w katedrze 16 marca 1568 r. (dekret erekcyjny wystawił tenże biskup 16 sierpnia 1569 r.).

Końcowy, czwarty, rozdział jest poświęcony sprawom majątkowo-administracyjnym oraz sądowym. Statuty synodalne wrocławskie podkreślały ochronę majątku kościelnego przed jego trwonieniem oraz grabieniem przez ludzi nieodpowiedzialnych. Wydano w tym względzie szereg zarządzeń; zadbano także o ochronę majątku po zmarłych duchownych. Powstała myśl, by między innymi z tego majątku po duchownych utworzyć dom – przytułek szpitalny dla starszych i chorych kapłanów. Zamyśl zrealizowano w r. 1641, otwierając dwa domy księży emerytów. Był to owoc działalności synodów wrocławskich. Działalność administracyjną oraz sądową Kościoła ożywiły liczne sankcje karne, którymi wzmocniono urzędy diecezjalne.

Dość obszerne *Zakończenie* (18 stron) jest nie tylko schematycznym podsumowaniem całokształtu rozprawy, ale także krytyczną oceną dorobku wrocławskich synodów diecezjalnych w zakresie recepcji trydenckiej reformy Kościoła w diecezji wrocławskiej. Autor w sumie ocenia tę recepcję bardzo pozytywnie.

Rozprawa jest oparta na bogatym materiale źródłowym: 14 pozycji źródeł niedrukowanych z Archiwum Diecezjalnego we Wrocławku, 64 pozycje źródłowe drukowane oraz 172 pozycje polskie i zagraniczne z zakresu literatury przedmiotu. Walorem rozprawy są zamieszczone na początku części, rozdziałów, a nawet paragrafów wprowadzenia i zakończenia – konkluzje, które ułatwiają czytelnikowi poruszanie się po tematyce; pomaga w tym także zamieszczony na końcu książki indeks rzeczowy. Na podkreślenie zasługują przypisy, często dość obszerne, podające wiele dodatkowych wyjaśnień i odpowiednio dobranych cytatów. Jasność ekspozycji, styl i piękny język czynią książkę lekturą interesującą nie tylko dla specjalisty.

ks. Bolesław Cieślak